

Riktlinjer för modersmål och studiehandledning på modersmålet

PROGRAM

Uttrycker värdegrund och önskvärd utveckling av verksamheten.

POLICY

Uttrycker ett värdegrundsbaserat förhållningssätt och principer för vägledning.

STRATEGI

Konkretiserar ett program eller en policy och utgör en grund för Prioritering.

HANDLINGSPLAN

Beskriver konkreta mål och åtgärder.

RIKTLINJER

Säkerställer ett riktigt agerande och en god kvalitet vid handläggning och utförande.

Beslutad av Programnämnd Barn och utbildning, den 29 april 2020

Dokumentansvarig på politisk nivå: Programnämnd barn och utbildning

Dokumentansvarig på tjänstemannanivå: Programdirektör Mikael Carstensen

Sammanfattning

Enheten för flerspråkighet¹ ansvarar för att förse skolor med modersmåls lärare och studiehandledare inom både grund- och gymnasieskolan. Enheten har haft olika organisatorisk tillhörighet men ligger nu organiserad under Grundskolenämnden. I *Nämndreglementen för Örebro kommun* förtydligas detta genom lydelsen att Grundskolenämnden ansvarar för att förse skolor med modersmåls lärare och studiehandledare inom både grund- och gymnasieskolan.

Riktlinjerna reviderades senast den 2 maj 2018. Efter det har det framkommit behov av att ytterligare förtydliga vissa delar av uppdraget, bland annat att förtydliga den lagstadgade skyldigheten avseende kommunens skyldighet att anordna undervisning. Det har också tillkommit behov av förtydliganden kopplat till minoritetsspråken och fjärrundervisning. Revideringen omfattar i första hand den del som rör modersmålsundervisning, inte studiehandledning.

De reviderade riktlinjerna förtydligar de lagstadgade skyldigheter som en kommun och en huvudman har när det gäller anordnande av modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet. Skyldigheterna kommer från skollagen och skolförordningarna och innebär minimikrav för när en kommun ska anordna sådan undervisning.

Effekten av riktlinjerna förväntas vara en större tydlighet både för utförare av tjänster och mottagare av tjänster samt möjlighet att bättre följa upp verksamheten.

Som grund för riktlinjen kring modersmålsundervisning och studiehandledning tydliggörs kommunens skyldigheter inom området utifrån dess juridiska grunder.

¹ Tidigare Modersmålsavdelningen

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	5
Syfte	5
Disposition	5
Uppdrag till Enheten för flerspråkighet - modersmålsundervisning	6
Uppdrag till Enheten för flerspråkighet - studiehandledning	7
Styrande dokument.....	8
Styrande dokument modersmålsundervisning.....	8
<i>Grunder i skollagen</i>	<i>8</i>
<i>Grunder i förordningarna</i>	<i>8</i>
<i>Omfattning av modersmålsundervisning</i>	<i>10</i>
<i>Skolskjuts</i>	<i>10</i>
<i>Tillsynsansvar.....</i>	<i>11</i>
<i>Nationella minoritetsspråk.....</i>	<i>12</i>
<i>Rätt till stöd i modersmålet i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet</i>	<i>13</i>
Styrande dokument studiehandledning på modersmålet.....	13
Referenser	16

Bakgrund

Enheten för flerspråkighet ansvarar för att förse skolor med modersmåls lärare och studiehandledare inom både grund- och gymnasieskolan. Enheten har haft olika organisatorisk tillhörighet men ligger nu organiserad under Grundskolenämnden. I *Nämndreglementen för Örebro kommun* förtydligas detta genom lydelsen att Grundskolenämnden ansvarar för att förse skolor med modersmåls lärare och studiehandledare inom både grund- och gymnasieskolan.

Riktlinjerna reviderades senast den 2 maj 2018. Innan det arbetade enheten utifrån befintlig lagstiftning, olika skrivelser inom Örebro kommun som t.ex. *Riktlinjer för Örebro kommuns utbildning av nyanlända barn och elever* och förändringsuppdrag till enheten utifrån utredning av externa konsulter.

Efter den senast revideringen har det framkommit behov av att ytterligare förtydliga vissa delar av uppdraget, bland annat att förtydliga den lagstadgade skyldigheten avseende kommunens skyldighet att anordna undervisning. Det har också tillkommit behov av förtydliganden kopplat till minoritetsspråken och fjärrundervisning.

Under 2019 kom ett betänkande i den statliga offentliga utredningen *För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering – Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål*² som också förtydligar gällande regelverk.

Syfte

Syftet med riktlinjerna är att skapa en större tydlighet både för utförare och mottagare av tjänster samt en bättre möjlighet följa upp verksamheten.

Modersmålsavdelningen har sedan den senaste revideringen blivit Enheten för flerspråkighet och fått en ny organisatorisk tillhörighet. Utifrån det förändrade ansvaret för verksamheten är det naturligt att se över befintliga styrdokument. Utifrån detta kan ansvariga sedan med större tydlighet följa upp både konsekvenser av den nya styrningen och tydliggöra målsättningar för verksamheten. Allt med syfte att åstadkomma önskad effekt av enhetens verksamhet med tillhörande kvalitet.

Disposition

Riktlinjen har i denna revidering fått en delvis ny struktur för att innehållet ska bli mer lättillgängligt. Efter bakgrund och syfte följer innehållet i de riktade uppdragen till Enheten för flerspråkighet kopplat till både modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet. Sedan följer en grundläggande juridisk genomgång som ligger till grund för uppdraget och längst bak i dokumentet finns en referenslista.

² SOU 2019:18

Uppdrag till Enheten för flerspråkighet - modersmålsundervisning

Huvudmannen (Grundskolenämnden och Gymnasienämnden) ansvarar för att modersmålsundervisning kommer till stånd för de elever som är i behov av det och som uppfyller kriterierna enligt förordningen.

Rektorn för respektive skola är ansvarig för att göra bedömningen om vilka elever som är i behov av eller/och har rätt till modersmålsundervisning. Detta ska ske genom ett formellt beslut till vårdnadshavarna. Rektor avgör vidare om de grundläggande kriterierna grundläggande kunskaper och grundläggande/goda kunskaper i språket, är uppfyllda.

Rektorn för respektive skola ska verka för att alla elever och vårdnadshavare får information om möjligheterna till modersmålsundervisning, samt verka för att alla som påbörjat sådan utbildning också deltar i undervisningen.

Verkställandet av undervisningen är i Örebro kommun förlagt till Enheten för flerspråkighet som har i uppdrag att säkerställa att antalet modersmåls lärare och studiehandledare motsvarar behovet i kommunen. Enheten för flerspråkighet ska aktivt och kontinuerligt söka lämpliga lärare för att bedriva modersmålsundervisningen.

Enheten för flerspråkighet ansvarar för att undervisningen i ämnet modersmål sker med grund i lagar och förordningar och utifrån de riktlinjer som beslutats inom Örebro kommun. I ansvaret ligger att säkra undervisning utifrån gällande styrdokument, det vill säga hålla en hög kvalitet utifrån den läroplan och kursplan som är gällande.

Enheten för flerspråkighet ska sträva efter undervisningsgrupper om minst fem elever för att både optimera kvalitet och effektivitet i modersmålsundervisningen. Om det går att skapa en grupp om minst fem elever i kommunen som behöver modersmålsundervisning i ett språk ska detta erbjudas. Grupper kan skapas gemensamt med flera skolor och med varierande åldrar. Enheten för flerspråkighet försöker skapa fysiska grupper, men om antalet elever understiger fem vid en enskild skolenhet kan fjärrundervisning erbjudas för att kunna bedriva undervisningen så effektivt som möjligt. I de fall fjärrundervisning krävs ansvarar rektor på skolenheten för att handledare finns tillgänglig där eleven finns, att lokal finns och tekniken för ändamålet fungerar. Rektor innehar också det grundläggande tillsynsansvaret för eleven.

Modersmålsundervisning erbjuds från och med årskurs 1 och i sammanlagt högst sju år under elevens hela skoltid, vilket alltså innefattar såväl grundskolan som gymnasiet. Om inte annat framkommer under elevens skoltid, erbjuds de sju åren. Eleven kan komma att ha behov av mer undervisning, men då är det upp till rektorn att identifiera detta inom ramen för särskilt stöd.

Enheten för flerspråkighet betraktar, i enlighet med Örebro kommuns avsiktsförklaring och Kommunens viljeriktning, det svenska teckenspråket som ett minoritetsspråk.

Enheten för flerspråkighet strävar efter att vara ett stöd för rektorerna att fullgöra sitt ansvar (t.ex. tillsynsansvar) genom sättet att organisera undervisningen. Detta bör ske genom kontinuerlig dialog med rektorerna.

Om efterfrågan finns har Enheten för flerspråkighet möjlighet att sälja modersmålsundervisning till fristående aktörer och andra kommuner.

Uppdrag till Enheten för flerspråkighet - studiehandledning

Enheten för flerspråkighet ansvarar för att tillgodose skolenheternas beställda behov av studiehandledning. Avdelningen strävar efter att i möjligaste mån erbjuda den mängd studiehandledning som skolenheten beställer. Avdelningen strävar vidare efter att matcha de övriga önskemål som finns i beställningen, t ex tidpunkt under veckan och form (innan, under eller efter lektion).

Enheten för flerspråkighet ansvarar för att säkerställa att studiehandledaren är väl förtrogen och följer de lagar och förordningar som skolan lyder under och erbjuda en hög kvalitet i studiehandledningen utifrån de mål och syften som skolenheten uppgett vid beställningen.

Styrande dokument

Nedan beskrivs den juridiska grund som ligger till grund för kommunens uppdrag kopplat till modersmålsundervisning och studiehandledning.

För varje avsnitt anges först utdrag från lagtexter (skollag och förordning).

Därefter följer ett avsnitt med kommentarer till respektive område.

Kommentarerna är inte exakta citat från lagtexter och motsvarande dokumentation utan summerar avsnitten.

Begreppet hemkommun (eller kommun) likställs här med Programnämnd barn och utbildning och begreppet huvudman likställs med Grundskolenämnden eller Gymnasienämnden, i enlighet med Nämndreglementen för Örebro kommun.

Med huvudman avses även fristående huvudman.

Styrande dokument modersmålsundervisning

Grunder i skollagen

I *skollagen* 10 kap. 7 § anges att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har grundläggande kunskaper i språket.

När det gäller gymnasieskolan gäller att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och eleven har goda kunskaper i språket.

Grunder i förordningarna

I *skolförordningen* 5 kap. finns bestämmelser som både preciserar och begränsar huvudmannens ansvar att tillhandahålla modersmålsundervisning. Motsvarande skrivelse finns i *gymnasieförordningen*.

Skolförordningen 5 kap. 7 §

Rektorn beslutar om en elevs modersmålsundervisning.

Skolförordningen 5 kap. 10 §

En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om

1. minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning, och
2. det finns en lämplig lärare.

Omfattningen av modersmålsundervisningen (5 kap. 11 §)

Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Eleven ska dock erbjudas modersmålsundervisning under längre tid, om eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning.

Modersmålsundervisning ska påbörjas när det kommer till huvudmannens kännedom att behov av undervisningen finns, även om det är mitt i en termin.

Dagligt umgängesspråk och grundläggande kunskaper

Elever i grundskolan och motsvarande skolformer som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har grundläggande kunskaper i språket³. Med grundskolan och motsvarande skolformer avses inte förskoleklass. Skyldigheten inträder alltså normalt sett vid årskurs 1.

Syftet med undervisningen är att eleven ska bibehålla och utveckla de kunskaper som han eller hon redan har i ett språk. Modersmålsundervisning är ingen nybörjarundervisning utan eleverna ska, förutom när det gäller minoritetsspråk, ha grundläggande kunskaper i modersmålet. Vad som utgör grundläggande kunskaper är inte närmare reglerat. Det är upp till varje rektor, som formellt fattar beslut om deltagandet, att bedöma om en elev har grundläggande kunskaper i ett språk för att vara berättigad undervisningen.

Minst antal elever

En huvudman, kommunal eller fristående, är skyldig att anordna modersmålsundervisning om det inom kommunen finns en grupp om minst fem elever och man kan finna lämpliga lärare. Men kommunen har stor frihet att avgöra hur verksamheten ska organiseras för att nå de riktlinjer som staten satt upp. Modersmålsundervisning kan samordnas mellan flera skolor för att skapa tillräckligt stora grupper. Kravet om minst fem elever gäller inte minoritetsspråken.

Den reglering som i dag finns för modersmålsundervisning är skolformsspecifik (följer förordningsstruktur). Det innebär att skyldigheten för kommunen sträcker sig till att anordna modersmålsundervisning i ett språk om det inom samma skolform finns sammanlagt minst fem elever som vill ha sådan undervisning. Kommunen ska dock sträva efter att samla modersmålsundervisning i språk där elever i respektive skolform inte når upp till fem elever i en grupp, där det är lämpligt och möjligt. Undervisningen ska i sådana fall differentieras utifrån innehållet i de olika kursplanerna.

Lämplig lärare

Kommunen ska aktivt och kontinuerligt söka lämpliga lärare för att bedriva modersmålsundervisningen. Enligt praxis handlar detta om att man gjort ”relativt aktiva försök” för att hitta lämplig lärare. I det ingår att kommunen annonserat och försökt samordna med andra huvudmän samt gjort fortsatta försök att hitta lämplig lärare.

I begreppet ”lämplig lärare” ingår att legitimationskraven är uppfyllda. Dessa är dock över lag betydligt mindre strikta än för övriga ämneslärare då undantag gjorts i stor utsträckning för just modersmålslärare.

³ Adoptivbarn har rätt till modersmålsundervisning trots att språket inte talas i hemmet. Detta förutsätter dock att eleven har grundläggande kunskaper i språket.

Omfattning av modersmålsundervisning

Modersmålsundervisning kan anordnas på olika sätt, bl.a. kan den förläggas utanför timplanebunden tid. Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Eleven ska dock erbjudas modersmålsundervisning under längre tid, om eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning. Huvudmannens begränsning att erbjuda modersmålsundervisning sträcker sig över hela elevens skoltid och inbegriper således även gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Ges modersmålsundervisningen som språkval eller elevens val är det den garanterade undervisningstiden för dessa ämnen som blir styrande.

Det är målen för utbildningen i olika ämnen som skall vara utgångspunkten för hur mycket undervisning elever skall få – för de ämnen som finns med i den nationella timplanen finns dock en mininivå för hela skoltiden.

Eleven har rätt till undervisning som ger honom/henne förutsättningar att nå målen för ämnet. Det är alltså inte säkert att eleven är i behov av sju års undervisning och det är därför formuleringen om högst sju läsår finns i förordningen.

Begränsningen gäller inte nationella minoritetsspråk eller ett nordiskt språk och elever ska även erbjudas modersmålsundervisning under längre tid, om eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning.

En elev som får modersmålsundervisning får fortsätta att delta i undervisningen, även om språket skulle upphöra att vara dagligt umgängesspråk för eleven (dock fortfarande begränsat till sju läsår).

Modersmålsundervisning får inte omfatta mer än ett språk för en elev.

Skolskjuts

Modersmålsundervisning är ett ämne bland andra ämnen som ingår i elevens utbildning. För de elever som erbjuds modersmålsundervisning träder därmed reglerna om skolskjuts in.

Varje elev som har rätt till modersmålsundervisning har rätt att få denna tillgodosedd. Kommunen måste därför göra en individuell prövning i det enskilda fallet utifrån samtliga kriterier som uppställs i 10 kap. 32 § första stycket skollagen (2010:800); det vill säga trafikförhållanden, elevens funktionsnedsättning eller någon annan särskild omständighet (vilket till exempel skulle kunna utgöra elevernas låga ålder). Ett beslut om skolskjuts kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Kommunen måste göra en **individuell prövning** i det enskilda fallet. Detta ska ske genom kommunens skolskjutsreglemente och baseras på samma grunder som för annan undervisning.

Kommunen måste alltså se till att alla elever som erbjuds modersmålsundervisning också kan ta del av den i praktiken. Det är inte möjligt att överlåta ansvaret till vårdnadshavarna.

Fjärrundervisning

Fjärrundervisning innebär enligt skollagens definition; interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

Under fjärrundervisningen är eleverna i skolans lokaler tillsammans med en handledare. Läraren som undervisar – fjärrläraren – befinner sig samtidigt någon annanstans. Fjärrundervisning regleras i skolförfattningarna sedan den 1 juli 2015.

Huvudmän får anordna fjärrundervisning om något av dessa kriterier är uppfyllda.

- Elevunderlaget är otillräckligt.
- Det finns inte någon legitimerad och behörig lärare.
- Det finns inte någon annan lämplig person att tillgå inom en huvudmans skolenhet, när det gäller studiehandledning på modersmålet och integrerad samisk undervisning.

Huvudmän får anordna fjärrundervisning för elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan

- i ämnena modersmål, samiska i sameskolan, moderna språk och teckenspråk
- för att ge elever studiehandledning på modersmålet
- för integrerad samisk undervisning i grundskolan.

Huvudmän får anordna fjärrundervisning för elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

- i ämnena modersmål, moderna språk och teckenspråk
- för att ge elever studiehandledning på modersmålet.

Tillsynsansvar

Såväl själva modersmålsundervisningen som den eventuella resan dit omfattas av skolans tillsynsansvar. Detta innebär att **rektorn** förutsätts göra en bedömning av elevens behov av tillsyn vid den andra skolan och under resan dit. Om modersmålsundervisningen bedrivs vid en annan skolenhet kvarstår hemrektorns ansvar. Det är kommunens ansvar att ge skolan förutsättningar och att skapa rutiner så att kravet på uppsikt över och trygghet för eleverna i verksamheten uppfylls.

Innan man bestämmer sig för att förlägga undervisning för en elev på en annan skola måste man ta hänsyn till hur eleven ska ta sig mellan skolorna. Skolan

(rektorn) måste då göra en individuell bedömning och beakta elevens **ålder och mognad samt vilka transportmedel som finns och hur trafiken ser ut**. Om en elev utifrån ålder, risker i omvärldsmiljön eller andra omständigheter inte kan ta sig själv till platsen för undervisningen kan detta i praktiken innebära att eleven utestängs från undervisningen. Detta behöver alltså ske i dialog med Enheten för flerspråkighet.

Nationella minoritetsspråk

Elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har en starkare rätt till modersmålsundervisning än andra elever. Språket behöver inte vara elevens dagliga umgängesspråk hemma. Till skillnad från i grundskolan och övriga obligatoriska skolformer måste eleven däremot ha goda kunskaper i minoritetsspråket.

De nationella minoritetsspråken är enligt språklagen (2009:600) finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Huvudmannen är skyldig att anordna undervisning i dessa språk om

- en elev vill få undervisning (det finns alltså inget krav på fem elever)
- eleven har goda kunskaper i språket
- det finns en lämplig lärare.

En elev som tillhör den nationella minoriteten romer och som kommer från utlandet får ges modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Teckenspråk

Elever med en vårdnadshavare som har teckenspråk som modersmål och som har grundläggande kunskaper i teckenspråk är berättigade till modersmålsundervisning under samma villkor som elever med andra modersmål. Det är viktigt att hålla isär teckenspråk som ett ämne i specialskolan, teckenspråk som ett ämne som kan erbjudas som alternativ till språkval i grundskolan och teckenspråksundervisning inom ramen för ämnet modersmål. Modersmålsundervisningen i teckenspråk har inte egna kursplaner, utan följer kursplaner för modersmålsämnet.

Det svenska teckenspråket har en stark rättslig ställning och likställs i språklagen i vissa hänseenden med, men är inte ett nationellt minoritetsspråk. Språklagen är en ramlag, vilket innebär att den anger principer, generella mål och riktlinjer utan att reglera detaljer. I skolförfattningarna jämföras inte det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken.

Av språklagen (2009:600) framgår dock att den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och den som har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket. Den som har ett annat modersmål än något av minoritetsspråken eller teckenspråk ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

I Örebro finns en avsiktsförklaring som innebär att man arbetar efter devisen att Örebro ska vara Europas ledande teckenspråksstad. Som en förlängning av detta

har Kommunstyrelsen i Örebro kommun förtydligat i (Kommunledningen i Örebro övergripande strategier och budget 2018 med plan för 2019–2020) att; Örebro kommun, sedan avsiktsförklaringen 2010, ska betrakta svenskt teckenspråk som ett minoritetsspråk och uttrycker att teckenspråk ska behandlas på samma sätt i skolan som andra minoritetsspråk. Här finns alltså en mer långtgående rättighet för denna grupp än vad lag och förordning anger.

Rätt till stöd i modersmålet i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet ska bidra till att barnen och eleverna får utveckla och använda sitt modersmål. Men de är inte skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning på samma sätt som i grundskolan, gymnasieskolan och motsvarande skolformer.

Förskolan

Förskolan ska medverka till att barn med ett annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla båda det svenska språket och sitt modersmål.

I förvaltningsområden för nationella minoriteter har barn som har rätt till förskoleplats också ha rätt till en plats på en förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli eller samiska. Dessutom ska alla förskolor stödja barn som tillhör de nationella minoriteterna i språkutvecklingen av deras nationella minoritetsspråk. Förskolor ska också främja utvecklingen av barnens kulturella identitet. På det sättet ska förskolorna bidra till att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kulturer.

Förskoleklassen

Förskoleklassen ska medverka till att elever som har ett annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla båda det svenska språket och sitt modersmål. Genom undervisningen och de vardagliga aktiviteterna ska förskoleklassen ge eleverna möjlighet att använda både svenska och sitt modersmål.

Fritidshemmet

Undervisningen i fritidshemmet ska sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever som har ett annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål.

Styrande dokument studiehandledning på modersmålet

Studiehandledning på modersmålet regleras i 5 kap. 4 § skolförordningen:

En elev ska få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det.

Om det finns särskilda skäl, får en elev som har rätt till modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet ges studiehandledning på det språket i stället för modersmålet.

Motsvarande bestämmelse finns i 9 kap. 9 § gymnasieförordningen.

Kommentar

Det är rektor som beslutar om studiehandledning.

Studiehandledning på modersmålet är ett absolut krav om eleven behöver det. Det är en skillnad mot modersmålsundervisning där det finns undantag från huvudmannens skyldighet dels i fråga om gruppstorlek, dels i fråga om förekomsten av lämpliga lärare. Förordningen talar om elever och inte nyanlända elever. Behovet av studiehandledning på modersmålet kan alltså omfatta elever som inte anses som nyanlända.

Studiehandledning ska vara en hjälp för eleverna att följa den reguljära undervisningen så att de har möjlighet att uppnå målen genom att utveckla sina kunskaper på det språk de bäst behärskar. Under studiehandledningen kan modersmålläraren till exempel förklara termer och begrepp i olika ämnen både på svenska och på modersmålet. Studiehandledning på modersmål ska bidra till att eleven når de kunskapskrav som minst ska uppnås i det eller de ämnen där ett stödbehov konstaterats. Det är viktigt att framhålla att studiehandledaren inte ska undervisa eleven – det gör ämnesläraren. Få studiehandledare har sådana ämneskunskaper att de kan studiehandleda i skolans samtliga ämnen. En elev kan alltså behöva flera olika studiehandledare. Det är möjligt att ge studiehandledning på modersmål individuellt såväl som i grupp.

Studiehandledning på modersmålet kan ges antingen i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller i form av särskilt stöd. Det är insatsernas omfattning och varaktighet som har betydelse när man ska avgöra om studiehandledning på modersmålet ska ses som särskilt stöd eller som extra anpassningar. För att studiehandledning på modersmålet ska räknas som särskilt stöd ska insatserna vara av sådan ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra av lärare inom ramen för den ordinarie undervisningen. Även om studiehandledningen ges som extra anpassning är det lämpligt att dokumentera stödet, för att kunna följa upp det på den egna skolan, vid överlämningar eller för huvudmannens räkning.

Om det finns risk att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i ett eller flera ämnen, trots att stöd ges i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska då se till att elevens behov av särskilt stöd utreds. Visar en utredning att en elev är i behov av särskilt stöd kan studiehandledning på modersmålet ingå bland åtgärderna i åtgärdsprogrammet. Studiehandledningen ska då ges i den omfattning och på det sätt som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i det eller de ämnen som eleven uppvisar svårigheter i.

Precis som är fallet annars med särskilt stöd gäller att studiehandledning på modersmål inte kan nekas en elev som har behov av det med hänvisning till att det saknas ekonomiska eller personella resurser för att organisera och genomföra insatsen på önskvärt sätt. Inte heller praktiska svårigheter så som att det organisatoriskt och schemamässigt är svårt att få ihop det med studiehandledning är en acceptabel grund för att inte ge eleven studiehandledning om denne har behov av det.

Skolan har ett ansvar att se till att en elev får det särskilda stöd som han eller hon har behov av. Om huvudmannen på grund av särskilda omständigheter inte kan erbjuda studiehandledning på modersmål i den omfattning en elev har behov av det måste skolan utreda om andra stödåtgärder kan komplettera studiehandledningen för att tillgodose elevens behov.

Om det finns särskilda skäl kan studiehandledningen ges på ett annat språk som eleven tidigare undervisats på. Det är en undantagsregel och ska tillämpas restriktivt. Skolan ska så långt som möjligt försöka tillgodose elevens behov av studiehandledning på modersmålet och att först när skolan trots hårda ansträngningar inte lyckats uppfylla detta – exempelvis på grund av att man inte hittat någon lämplig studiehandledare – kan studiehandledning ges på ett annat språk som eleven undervisats på.

I ansvaret ligger att säkra undervisning utifrån gällande styrdokument, det vill säga hålla en hög kvalitet utifrån den läroplan och kursplan som är gällande.

Enheten för flerspråkighets ansvar innebär att sträva efter undervisningsgrupper om minst fem elever för att både optimera kvalitet och effektivitet i modersmålsundervisningen. Till stöd för att möjliggöra detta ska avdelningen använda sig av och förhålla sig till digitala hjälpmedel såsom fjärrundervisning och kommunens skolskjutsreglemente.

Enheten för flerspråkighet strävar efter att vara ett stöd för rektorerna att fullgöra sitt ansvar (t ex tillsynsansvar) genom sättet att organisera undervisningen. Detta bör ske genom kontinuerlig dialog med rektorerna.

Referenser

Skollagen (2010:800)

Skolförordning (2011:185)

Gymnasieförordning (2010:2039)

Betänkande i utredning: *För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering – Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål* (SOU 2019:18)

Språklagen (2009:600)

Avsiktsförklaring för Örebro som Europas ledande teckenspråksstad (2010)

Kommunledningen i Örebros övergripande strategier och budget 2018 med plan för 2019–2020

Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever

Skolverkets skrift ”Studiehandledning på modersmålet”

Skolinspektionens, Skolverkets och Skolverkets överklagandenämnd – vägledande beslut

JP Skolnet rättsanalyser

Riktlinjer för Örebro kommuns utbildning av nyanlända barn och elever, Grundskola och språkintröduktion, Bou 1348/2017.

Utvärdering av modersmålsavdelningen i Örebro kommun – Rapport, 2014-10-24, Bou 342/2018

Örebro kommun Organiseriing och resurstilldelning modersmålsundervisning, KPMG 2017 februari, Bou 342/2018